

Ajalooline ja ühiskondlik taust. Ajastu üldiseloostus

Napoleoni-järgse Euroopa poliitilise korralduse põhimõtted pani paika aastatel 1814.–1815 toimunud Viini kongress. Restauratsiooni, legitiimsuse ja solidaarsuse printsiipide järgmine pidi hoidma suurriikide vahel tasakaalu ning vältima suuri üleeuroopalisi sõdu – see eesmärk ka saavutati. Tolle aja Euroopa saatust määranud riigid – Prantsusmaa üle võidu saavutanud Inglismaa, Venemaa, Austria ja Preisimaa – püüdsid lämmatada rahvuslikke ja liberaalseid liikumisi. Euroopas võimutsesid tagurlikud jõud, kes olid huvitatud olemasoleva olukorra säilitamisest. Aastatel 1848–1849 pühkis üle Euroopa revolutsioonide laine, mille tulemusena olid paljude riikide valitsejad sunnitud tegema järeleandmisi: kodanluse esindajad kaasati riigijuhtimisse, mõisteti rahva esinduskogude, põhiseaduse ja poliitiliste vabaduste kehtestamise möödapääsmatust. 19. sajandil lagunes suuremas osas Euroopast seisuslik kord. Üksikisik saavutas üha enam vabaduse eneseteostuseks ja oma maailmavaate kujundamiseks. Arenesid poliitilised voolud nagu konservatism ja liberalism, õiglase ja võrdse ühiskonna ihaluses sündisid sotsialistlikud ideed. Saksa filosoof ja majandusteadlane Karl Marx ning tema sõber ja kaasvõitleja Friedrich Engels panid aluse marksismi õpetusele ning kommunismi teooriale, mille eesmärk oli uue maailmakorra kehtestamine revolutsioonilisel teel.

Pärast Napoleoni langust ja Viini kongressi muutus ühiskondlik taust Euroopas. Maad võttis pettumus revolutsioonides ja valgustusideoloogia poolt esile tõstetud mõistuspärasuses, igatseti „ära“, reaalsusest ja arkipäevast eemale. Muutunud oludes tuli maailma mõtestada uut moodi, esile kerkis uus ideoloogia – **romantism**. Romantism on laiem vaimuelu suund, mis kunstis hõlmas ligikaudu **19. sajandi teise veerandi**. Romantism pole rangelt võttes enam kunstistiil, vaid **kunstisuund**, sest ilmneb selgepiirilisel üksnes kujutavas kunstis, arhitektuuri areng läks siitpeale oma teed. Romantismis on ühendav tegur pigem ellusuhtumine. Romantism on suuresti vastand klassitsismile. Lihtsalt öeldes – klassitsismis on esikohal mõistus, romantismis süda.

Vastukaaluks kapitalistlikule argipäevale tunti romantismiajal huvi keskaja, religiooni, kaugete maade ja kultuuride vastu. Tööde ainek võeti sageli kirjandusteostest, renessansi-eelsetest saagadest või legendidest. Romantism tõi kaasa rahvusluse aate tõusu. Rahvusliku eneseteadvuse kasv koos rahvusliku vabanemise püüdlustega viis aja jooksul rahvusriikide kujunemiseni. Kunstnikud ja kirjanikud avastasid enda jaoks ka Euroopa väikerahvad, kelle kultuur tundus huvipakkuv ja eksootiline. Loomeinimesed elasid kaasa revolutsioonidele ja rahvuslikele vabadusvõitlustele, kajastades neid teemasid oma töödes või lausa ise sündmustes osaledes.

Romantismiaja kunstnik väljendas oma tundeid ja kasutas fantaasiat. Romantikute maalimislaad oli samuti klassitsismist täielikult erinev – nende pintsililööök oli rahutu ja hoogne, värvid erksad. Suurt tähelepanu pööratigi just koloriidile ja maalilisusele. Taasavastati sellised žanrid nagu maastikumaal ja ajaloomaal, teemasid võeti ka kirjandusteostest.

Kunstis avaldub romantism kõige selgemalt maalikunstis ja graafikas, sest nende viljelemine oli lihtsam ja odavam võrreldes näiteks ehituskunsti või skulptuuriga, milles kunstnik sõltus väga palju tellija tahtest.

Romantism on vool ka kirjanduses ning eriti viljakas ja pikaajaline suund muusikas. Kuulsad on inglise romantilised luuletajad George Gordon Byron – kes osales ka ise kreeklaste vabadusvõitluses türklaste vastu – ning Percy Bysshe Shelley. Prantsuse suurima romantilise kirjaniku Victor Hugo loomepärand on üldtuntud, tema romaan „Jumalaema kirik Pariisis“ (vt lk 93) aitas kujundada arusaama keskaegsete kirikute väärtusest ja restaureerimise vajalikkusest. Romantismiaja muusikas on esikohal väljendusrikas meloodia, programmilise muusika teemadeks on loodus, ajalugu

ja rahvalooming. Romantismiaja heliloojad on maailmakuulsad: Franz Schubert, Robert Schumann, Richard Wagner, Giuseppe Verdi, Hector Berlioz, Frédéric Chopin, Edvard Grieg, Jean Sibelius, Pjotr Tšaikovski jpt.

Romantismiaja kujutav kunst Prantsusmaal ja Saksamaal

Rääkides 19. sajandi Euroopa klassitsismijärgsest kujutavast kunstist, tuleb teha vahet ametliku ja nn sõltumatu kunsti vahel. Ametlik ehk akadeemiline kunst, mis toetus klassitsismist lähtuvatele kindlatele reeglitele, eelistas temaatikas mütoloogilisi, usulisi ja allegoorilisi stseene. Neid nõudeid järgivaid töid hinnati näitustel ja tunnustati avalikult. Natüürmorti, maastiku- ja olustikumaali peeti pikka aega madalamateks, teisejärgulisteks žanriteks. Kunsti arengu seisukohast on huvipakkuv just sõltumatu, iseseisvalt areneva ja ametlikest kammitsatest vaba kunsti ajalugu. Just siin saab rääkida vahetuvatest suundadest, uuendustest ja seostest ühiskondlike oludega. Sõltumatut kunsti toetasid ja hindasid eeskätt haritlased ja osa kodanlusest. Aja jooksul hakkas ka ametlik kunst sõltumatust kunstist uuenduslikke jooni üle võtma.

Prantsuse maalikunstis võib romantismi alguse määratleda kindla ja väga kuulsa tööga, mille autor on kunstnik **Théodore Géricault** (1791–1824). Jõukast perest pärit Géricault võis lubada endale järgida kunstis oma teed. Ka elustiililt romantilist kunstnikku paelus hoog ja liikumine, aga ka vägivald ja hullus. Olles ka ise osav ratsanik, on Géricault meisterlikult maalinud metsikuid või tagajalgele tõusnud hobuseid. Ta on loonud ka omapärase sarja vaimuhaigete inimeste portreedest, millest igauks kujutab kindlat haiguslikku seisundit (suurusehulustus, kleptomaania, mängurlus jne).